

«*city of happiness*» (Introd. II, ch. 17, p. 234). Δύο λοιπόν πάλιν και πονηρά ἐπιείρησας, Βορέας, ἦτοι και ἀλλοτρίαν ιδιοποιήθης κτήσιν και συνέχεας τὰ πράγματα. Παρὰ μὲν τῷ Eisler καταφαίνεται σαφέστατα, ὅτι και ἡ ἀγγλικὴ ῥῆσις και τὸ εἰς ὃ γίνεται ἡ παραπομπὴ βιβλίον εἶναι τοῦ J. Bentham (An Introduction to the Principles of Moral and Legislation (1823)), σὺ δὲ ἀντιγράφων ἀνεπιγνώστως παρεμόρφωσας ἀνηλεῶς τὸ κλοπιμκίον. Ἡ αὔριον πάλιν πυργούμενος θὰ ἀρνηθῆς ταῦτα προτείνων ὡς φάσμα τὴν παντογνωσίαν σου και προφασίζόμενος τὴν ἐν παρενθέσει βραχυτάτην μνεΐαν;

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω κατηγγελμένα, πρὸς ἃ ἀπολογούμενος ὁ Βορέας προβάλλεται ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ τὸ δόγμα τῆς κοινοκτησίας (σελ. 5) και τὴν ἐλαφροντικὴν περίπτωσιν τοῦ βραχυχρονίου τῆς πράξεως (σελ. 1), ἡ ἐτυμηγορία παντὸς εὐσυνειδήτου και ἐπάλλοντος ἀναγνώστου ἔσται βεβχίως, ὅτι ὁ Βορέας εἶναι ἔνοχος κλοπῆς, εἴτε μίαν ἡμέραν, ὡς οὔτος λέγει, διήρκεσεν ἡ πρᾶξις εἴτε πολλάς.

Και νῦν ἐρχόμεθα ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐν σελ. 4 τῆς ἡμετέρας ἀπαντήσεως ἐγράψαμεν· « Ἀποδεχόμενος ὁ Ἐρβατος ψυχικὸν βίον συνειδητὸν και ἀσυνειδήτον και δὴ και παρασιτάσεις συνειδητὰς και παρασιτάσεις ἀσυνειδήτους μὲν, ἀλλ' οὐχὶ τέλεον ἐκ τοῦ ψυχικοῦ βίου ἠφανισμένας, ἀφ' οὗ ἤδη εἰσῆλθον εἰς αὐτόν, ἔτι δὲ και τῶν παρασιτάσεων μεταβάσεις ἀπὸ τῆς ἐτέρας ἐπὶ τὴν ἐτέραν κατάστασιν, ποιεῖται πρὸς ἐναργῆ δήλωσιν τοῦ πράγματος χρῆσιν τοῦ μεταφορικοῦ ὄρου κατώφλιον (ἢ κατὰ Βορέαν οὐδὸς τῆς συνειδήσεως) (die Schwelle des Bewusstseins), ὅπερ ὑπερβαίνουσιν ἢ ὑφ' ὃ καταβαίνουσιν αἱ παρασιτάσεις μεταβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ ἀσυνειδήτου χώρου ἐπὶ τὸν συνειδητὸν και τὰνάπαλιν. Ἡ ὅλη εἰκὼν παντὶ φανερά ». Ἄλλ' ὁ Βορέας θυμοῦ και τύφου μεστὸς κκκίζει ἡμᾶς ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ (σελ. 12) ὡς δῆθεν εἰπόντας, ὅτι δὲν γινώσκει τὴν μεταφορὰν τοῦ ὄρου Schwelle· τὸ δ' ἐλέγχειν τὸν Βορέαν, ὅτι ἀγνοεῖ τι εἶναι, φαίνεται, θανάσιμον πρὸς αὐτόν ἀμάρτημα, διότι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Σωκράτη ἐκεῖνον ἀξιοῖ οὔτος· Ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν ὃ οὐκ οἶδα. Ἄλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει πᾶν τὸναντίον ἀληθεύει· ἡμεῖς οὐδαμῶς λέγομεν ὅτι ὁ Β. ἀγνοεῖ τὴν μεταφορὰν, ἀλλ' ὅτι γινώσκει και γινώσκων ἀποροῦμεν πῶς προτκρούει εἰς αὐτήν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν κατωτέρω

(σελ. 5) ὑφ' ἡμῶν ἐπιφερομένων· «Αὐτός ὁ Wundt ποιεῖται χρῆσιν οὐ μόνον τοῦ εἰκονικοῦ τούτου ὄρου, ἀλλὰ καὶ ἑτέρου, ἦτοι τοῦ Blickfeld καὶ Blickpunkt d. Bew., ὃν ὁ Β. ἀνευδοιάστως καὶ οὐδὲν προσκρούων εἰς τὴν εἰκόνα μεθερμηνεύει ὀπτικὸν πεδίον καὶ ὀπτικὸν σημεῖον». Ἐὰν λοιπὸν μηδαμῶς προσκρούῃ εἰς τοὺς μεταφορικοὺς ὄρους ὀπτικὸν πεδίον καὶ ὀπτικὸν σημεῖον τῆς συνειδήσεως, διὰ τί προσκρούει εἰς τὸν εἰκονικὸν ὄρον κατώφλιον; Ἐν μὲν ταῖς ξέναις γλώσσαις, ἀποκρίνεται ὁ Βορέας, ἡ ἀντίστοιχος λέξις εὔρηται ἐν μεταφορικῇ σημασίᾳ, ἐν δὲ τῇ ἐλληνικῇ μόνον ἡ λέξις οὐδὲς εὔρηται οὕτως, οὐχὶ ἡ λέξις κατώφλιον. Ἄλλὰ πρῶτον μὲν ποῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἀπαντᾷ ἡ μεταφορικὴ χρῆσις τῶν ὄρων ὀπτικὸν πεδίον καὶ ὀπτικὸν σημεῖον τῆς συνειδήσεως, οὓς ἀπροσκόπτως μεταχειρίζεται ὁ Βορέας; ἔπειτα δὲ τί τὸ κωλύον νὰ μεταχειρισθῶμεν μεταφορικῶς ἀντὶ τῆς ἀρχαϊκῆς λέξεως οὐδὲς (ἀττικῶς οὐδὲς, Μενάνδρου Ἀποσπ. ἐκδ. Kock· οἰκτρότατόν ἐστι πείραν ἐπὶ γῆρας δδῶ ἀδίκου τύχης δίκαιος εἰληφῶς τρόπος) τὸ ὄνομα κατώφλιον; Ἄν δ' ὁ Ἐρβαρτος ἀφελέστερόν πως ἐκδέχεται τὸν ψυχικὸν βίον, ὡς συγκείμενον ἐκ δύο οἰονεὶ χώρων, τοῦ συνειδητοῦ καὶ ἀσυνειδήτου, ἐν οἷς αἱ παραστάσεις ἐπικοινωνοῦσιν ἀλλήλαις διὰ τῆς Schwelle, εἶναι προσφυστάτη νομίζω πρὸς ταύτην τὴν παιδικὴν¹ κατὰ Ziegler ἐκδοχὴν ἢ ἐν τῇ νέᾳ ἐλληνικῇ μεθερμηνείᾳ τοῦ ὄρου τούτου διὰ τῆς λέξεως κατώφλιον.

¹ Ἐγραψεν ὁ Βορέας ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ αὐτοῦ (σελ. 5), ὅτι « Διὰ²

1 Ὁ μὲν Βορέας φουσῶν καὶ πνέων μένεα βοᾷ, ὅτι παρερμηνεύομεν τὰ τοῦ Ziegler (Das Gefühl 1908 σελ. 49) ἐπικαλούμενοι δῆθεν αὐτὸν εἰς ὑποστήριξιν τῆς περὶ τοῦ ὄρου κατώφλιον γνώμης ἡμῶν, ἀληθῶς δ' ὅμως τοῦ ψυχολόγου τούτου ἐν παρόδῳ μόνον ἐμνημονεύσαμεν, ἄτε προσφυῶς χαρακτηρίζοντος τὴν τοιαύτην καθ' Ἐρβαρτον ἐκδοχὴν τοῦ ψυχικοῦ βίου ὡς ἀφελῆ καὶ παιδικήν. Τοῦτο δ' εὐχερῶς κατανοεῖ πᾶς ἕκαστος, τοῦ Βορέα ἐξαιρουμένου, ἐὰν μόνον παρατηρήσῃ, ὅτι τὴν φράσιν (σελ. 5), « ὡς λέγει ὁ Ziegler (Das Gefühl σελ. 48, 4 ἐκδ. 1908) » παρενεβάλομεν μεταξύ τοῦ ἐπιθέτου « παιδικήν » καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ « ἐκδοχήν ». Ἄλλ' ἐπίτηδες διαστρέφει τὰ πράγματα ὁ Βορέας, ὅπως κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν λάβῃ ἀφορμὴν νὰ παταγήσῃ κενά.

2 Ἀντὶ « διὰ τοῦ Fechner καὶ τοῦ Wundt » ἐν παρόδῳ ὑπεδηλώσαμεν, ὅτι ὀρθότερον, γραπτέον « ὑπὸ τοῦ F. καὶ τοῦ W. », διότι οὗτοι ἦσαν οὐχὶ τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον, δι' οὗ εἰσήχθη ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄρος εἰς τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ εἰσηγηταὶ τούτου. Ὡς εἰ δ' ἡμεῖς ἀπεδοκιμάζομεν τὴν τῆς διὰ προθέσεως

του Fechner και Wundt ὁ ὄρος οὗτος (Schwelle) εἰσήχθη εἰς τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν καὶ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ νῦν ἐπὶ τε τῆς ἐννοίας, ἣν ἔχει παρ' Ἐρβάρτῳ (πρὸ βλ. Wundt κλ.). » « Ὅτι Ἐρβαρτος καὶ Wundt, καίπερ περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου τούτου συμφωνοῦντες, ὁμῶς δὲν ἐννοοῦσιν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὡς θὰ ἤκαζέ τις ἀναγινώσκων τοῦ Βορέα τὸ αὐτοσχεδίασμα, κατεδείξαμεν σαφέστατα (ἐνθ' ἀν., σελ. 5 κ. ε.). Μάτην δ' ὁ Βορέας ἐρωτᾷ νῦν, ἂν ἦτο ἀνάγκη νὰ δηλώσῃ πῶς νοοῦσι τὴν Schwelle d. Bew. οἱ ψυχολόγοι οὗτοι, προφασίζόμενος καὶ τὴν βραχύτητα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ ὄρου τούτου.

Τὸν Βορέαν καλέσαντα τὴν Reizschwelle πρώτην ἀντίληψιν τοῦ ἐρεθισμοῦ ἠλέγξαμεν (σελ. 6), ὡς περιφανῶς συγγέαντα τὰ πράγματα, διότι ἡ μὲν Reizschwelle, ὅπως καὶ ἡ Reizhöhe, εἶναι γεγονὸς ἀντικειμενικόν, ἐξωτερικόν ἐπιδεχόμενον ποσοτικὴν μέτρησιν (ἐννοία φυσιολογικὴ κατὰ Wundt), ἡ δὲ ἀντίληψις, εἴτε πρώτη εἴτε ἐσχάτη, εἶναι γεγονὸς ὑποκειμενικόν, ἐσωτερικόν (ἐννοία ψυχολογικὴ κατὰ Wundt). Τὴν σύγχυσιν ταύτην καὶ αὐτὸς ὁ Βορέας πλαγίως πῶς ἀνομολογεῖ, ἀλλ' ἐμπεσὼν ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς βρόχους, ὅπως ἐκπη-

μετὰ γενικῆς προσώπου σύνταξιν, παρατίθησιν ὁ Β. μετὰ θορύβου πολλοῦ τρία παραδείγματα οὐδὲν ἀποδεικνύοντα. Ἐν τῷ Αἰσχ. Ἀγαμ. 447 « τὸν δ' ἐν φοναῖς καλῶς πεσόντα ἀλλοτρίας διαί γυναικός », ὁ διορισμὸς « ἀλλοτρίας διαί γυναικός » σημαίνει « ἐνεκα τοῦ ἀμαρτήματος ξένης γυναικός » (τ. ἔ. τῆς Ἑλένης), ἡ Ἑλένη δὴλον ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ φονεύσασα τοὺς ἐν Ἰλίῳ Ἀχαιοὺς. Καὶ ἐν τῷ Πλατ. Συμπ. 186E « ἡ τε οὖν ἰατρικὴ πᾶσα διὰ τοῦ θεοῦ τούτου κυβερνᾶται κλ. » ὁ διορισμὸς « διὰ τοῦ θεοῦ τούτου » (τ. ἔ. τοῦ ἔρωτος) δὲν δηλοῖ, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι αὐτὸς ὁ κυβερνῶν τὴν ἰατρικὴν, ἀλλ' ὁ ταύτην κυρίως κυβερνῶν εἶναι ὁ ἰατρός ὁ ἐπιστάμενος ἐμποιεῖν ἀμοιβαῖον ἔρωτα καὶ ὁμόνοιαν τοῖς ἐν τῷ σώματι ἐχθίστοις καὶ ἐναντιωτάτοις. Καὶ ἐν τῷ Ἰσοκρ. Πανηγ. 28 « οὐ ἡ φύσις τῶν ἐδεήθη, διὰ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἐπορίσθη » δὲν δηλοῦται, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων αὐτὴ ἦτο ἡ πορίσασα· εὐθύς κατωτέρω ὁ Ἰσοκράτης λέγει, ὅτι ἡ δοῦσα δωρεὰς διττὰς τῇ πόλει, ἦτοι τοὺς καρποὺς καὶ τὰς τελετάς, ἦτο ἡ θεὰ Δημήτηρ, ἣτις τὴν πόλιν μετεχειρίσθη ὡς ὄργανον πρὸς μετάδοσιν τῶν δωρεῶν τούτων τοῖς ἄλλοις ἄπασιν. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑπάρχωσιν τινὰ παραδείγματα, ἐν οἷς ὑπὸ τῆς προθέσεως διὰ μετὰ γεν. δηλοῦται αὐτὸ τὸ ἀμέσως δρῶν πρόσωπον, ὀφείλομεν ἐν τῇ νέᾳ ἐλληνικῇ νὰ μεταχειριζώμεθα τὰ σπάνια καὶ ἐξηλλαγμένα καὶ οὐχὶ τὰ συνήθη καὶ κανονικά ;

δήση νικηφόρος, ἦτο ἀνάγκη νὰ προηγηθῶσι βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ πάταγος πολὺς. Μετὰ δεινοῦ λοιπὸν φρυάγματος φωνασκεῖ ὁ παντογνώστης Βορέας· « τὸ δὲ μέγιστον νομίζεις ὅτι ὑπ' ἀγνοίας ὠνομάσαμεν ἡμεῖς τὴν Reizschwelle ἀρχὴν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐρεθισμοῦ! π. Δεινὸν γε ἡ ἀγνοία, Βορέα, καὶ πολλῶν κακῶν τῆς ἀνθρώποις αἰτία. Ἐὰν ἐγίνωσκες καλῶς τὰ πράγματα, δὲν θὰ συνέχες αὐτά· ἰώμενος δὲ νῦν τὸ νόσημα μείζον ποιεῖς, ἐπειδὴ φωρᾶσαι καὶ ἄλλο τι ἀγνοῶν. Ἄγνοιαν δὲ πάσχει οὐ μόνον ὁ τὰ παντάπασι διάφορα ἀλλήλων ὄντα συγγέων, ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ παντάπασι τὰ αὐτὰ ὄντα διαστέλλον. « Reizschwelle, ὦ Γρατσιατε, ἐξακολουθεῖ παταγῶν ὁ Βορέας, δὲν εἶναι « τὸ μέγεθος ἐκεῖνο τοῦ ἀριθμοῦ, ὅπερ ἐξαρκεῖ, ὅπως καταστῆ οὗτος μὲν ἀντιληπτός », ὡς σὺ παρεκλαμβάνεις καὶ διδάσκεις, ἀλλὰ « die untere Grenze, diesseits welcher die Reizbewegung zu schwach ist, um eine merkliche Empfindung zu verursachen (Grundz. d. phys. Psych. I⁵ 1902, σελ. 468) ». Πόσον εἰκαίως ἐκφέρονται ταῦτα ὑπὸ τοῦ Βορέα, θὰ νοήσῃ εὐχερῶς πᾶς ἕκαστος, ἐὰν ἐνθυμηθῇ ὅτι πλάτος τοῦ ἐρεθισμοῦ (Reizumfang) καλεῖ ὁ Wundt (Grundz. d. phys. Psychol. ⁶, 1908, σελ. 560) τὸ σύνολον τῶν μεγεθῶν τοῦ ἐρεθισμοῦ (das ganze Gebiet der Reizgrössen) ἀπὸ τοῦ κατωφλίου μέχρι τῆς κορυφῆς, ὥστε τὸ κατώφλιον εἶναι ἔντασις, μέγεθος τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅπως καὶ ἡ κορυφή, καὶ δὴ « die Reizschwelle ist die untere Grenze, wo ein Reiz hinreichend gross ist, um eine Empfindung auszulösen (αὐτ. σελ. 562) » ἢ, ὡς λέγει ὁ Β., « τὸ ὄριον, ἐν ᾧ τὸ θύραθεν ἐρέθισμα γίνεται τὸ πρῶτον ὡς αἰσθημα ἀντιληπτόν ». Καὶ ὁ Eisler (ἐν λ. Reizhöhe) λέγει· « Reizschwelle ist jene Reizgrösse, bei welcher eine Empfindung eben merklich wird ». Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Βορέα παρατεθειμένον χωρίον ἐκ τῶν Στοιχείων τῆς φυσιολογ. ψυχολογίας τοῦ Wundt ¹, ὅπερ καὶ ὁ Eisler παρατίθησιν (ἐν λ. Schwelle), ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὰς μεθόδους τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς Reizschwelle. « Zur Bestimmung der Reizschwelle kann man sich zweier Methoden bedienen. Man lässt entweder einen

¹ Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ 6ῃ ἐκδόσει τοῦ Α' τόμου (1908) τὸ χωρίον τοῦτο ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν ἀνευρίσκομεν πλέον.

Reiz, der unter der Grösse S liegt, langsam anwachsen, bis er diese Grösse erreicht hat; oder man lässt einen Reiz, der über S liegt, solange abnehmen, bis er eben unmerklich geworden ist. Im ersten Fall erhält man einen etwas grösseren Wert als im zweiten: dort die eben merklich werdende, hier die eben unmerklich werdende Reizstärke κλ.» (ἐνθ' ἀν., σελ. 560). Στοιχειώδη λοιπὸν ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων ἐλέγχει ὁ Βορέας ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ Reizschwelle δὲν εἶναι τὸ μέγεθος ἐκεῖνο τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅπερ ἐξαρκεῖ, ὥπως παραχθῆ αἴσθημα, ὡς ἡμεῖς ἐδιδάξαμεν, ἀλλ' ὅτι εἶναι Die untere Grenze, diesseits welcher κλ., ὡς λέγει ὁ Wundt. Ἡ τοιαύτη διαστολὴ εἶναι ἀδιανόητος. Ἡ Reizschwelle ἢ οὕσα τὸ κατώτατον ὄριον καὶ ἡ Reizhöhe ἢ οὕσα τὸ ἀνώτατον ὄριον, εἶναι ἀμφοτέρωθεν μεγέθη, ὄρια καὶ ἀξίαι. Μετὰ τοῦτο τὸ δεινὸν καὶ κενὸν φρύαγμα τῆς δῆθεν διαστολῆς ἐπάγεται ὁ Βορέας· «Καὶ ἡμεῖς λέγοντες πρώτην ἀντίληψιν τοῦ ἐρεθισμοῦ νοοῦμεν οὐχὶ τὸ ἐλάχιστον αἴσθημα, ὡς σὺ λέγεις, ἀλλὰ τὴν λέξιν ἀντίληψις παθητικῶς ἐκλαμβάνοντες, οἶονεὶ τὸ πρῶτως ἀντιληπτὸν τοῦ ἐρεθισμοῦ, τὸ σημεῖον ἢ τὸ ὄριον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τὸ θύραθεν ἐρέθισμα γίνεται τὸ πρῶτον ὡς αἴσθημα ἀντιληπτόν» (σελ. 13). Μέγας εἶ σύ, Βορέα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπαινήτης τῶν θαυμασίων! Δί' ἔννοιαι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔχουσιν ἐκάστη μίαν ἀκριβῶς ὠρισμένην σημασίαν, οὐδενὶ δ' ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλαμβάνῃ αὐτὰς κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ κατὰ τὸ ἰδιότροπον πείσμα αὐτοῦ ἄλλοτε ἄλλως, πλανῶν καὶ πλανώμενος. Καὶ ἡ ἀντίληψις λοιπὸν τοῦ ἐρεθισμοῦ, εἴτε ἐνεργητικῶς εἴτε παθητικῶς ἐκληφθῆ ἢ λέξις, εἶναι πάντοτε ἀντίληψις, ἔννοια δηλονότι ψυχολογική, γεγονὸς ὑποκειμενικόν, τὸ δὲ μέγεθος τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὡς λέγομεν ἡμεῖς, ἢ τὸ ὄριον, ὡς λέγεις σύ, ἐν ᾧ ὁ ἐρεθισμὸς εἶναι ὡς αἴσθημα τὸ πρῶτον ἀντιληπτός, εἶναι ἔννοια φυσιολογική, γεγονὸς ἀντικειμενικόν· πᾶς δὲ νοῦν ἔχων οὐδαμῶς οὐδέποτε θὰ ταυτίσῃ αὐτὰ, καὶ ὁ Βορέας φυσῶν διαρραγῆ. Τῶν ἀτοπωτάτων μὲν λοιπὸν εἶναι νὰ συμπεραίνῃ ὁ Β. ὅτι «τῆς πρώτης τοῦ ἐρεθισμοῦ ἀντιλήψις ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐλάχιστον αἴσθημα», διὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ αἴσθημα οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσι, καὶ ἡ πρώτη τοῦ ἐρεθισμοῦ ἀντίληψις εἶναι αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον αἴσθημα, ἥτοι τὸ μόνον ἀντιληπτὸν αἴσθημα (die eben merkliche Empfindung). Ὅρθό-

τατα δ' ὅμως ἔχει νὰ λέγωμεν ὅτι πρὸς τὸ κατώφλιον τοῦ ἐρεθισμοῦ ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐλάχιστον αἰσθημα, ἤτοι πρὸς τὸ φυσιολογικὸν γεγονός ἀντιστοιχεῖ τὸ ψυχολογικόν. Μεταδιδασκόμενος λοιπὸν νῦν τὰ ἀληθές, Βορέας, καιρὸς εἶναι γενναίως ἀναμαχόμενος τὰ ὑπὸ σοῦ εἰρημένα νὰ καταλίπῃς τὰς ἀκρας καὶ τὰς κορυφὰς τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐρεθισμοῦ, καὶ ἐὰν παθῶν κατωφλιοφοβίαν εὐλαβεῖσαι νὰ βαίνῃς ἐπὶ κατωφλίων, ἀνάβα εἰς τὰς πεφιλημένας σφαίρας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γνώσεως ἢ καταβάς ἐκεῖθεν περιπτύχθητι τὴν ἀσμενιστὴν οὐτοπίαν καὶ ἐνταῦθα ἀναζήτησον τοὺς προσήκοντας ὄρους.

Περὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τοῦ ὄρου Apperzeption περιττὸν νομίζομεν πλέον πάντα λόγον, εἴτε κατάληψιν εἴτε κατανόησιν εἴτε σύνεσιν θέλει νὰ ὀνομάζῃ αὐτὴν ὁ Βορέας. Ἐρχόμεθα εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐλεγχθεὶς οὗτος ὅτι ἐρμηνεύων τὴν Apperzeption «ἡ μετὰ νοήσεως ἀντίληψις» ποιεῖ τὸν Wundt ἐκ βουλευσιαρχικοῦ νοησιαρχικόν, ἀποκρίνεται ἐπισωρεύων ῥητορικὰς ἐρωτήσεις. Καὶ μόνον «ἡ μετὰ νοήσεως ἀντίληψις» ἐὰν ἐλέγομεν, θὰ ἐποιοῦμεν, ὡς Γρατσιαῦτε, τὸν Wundt νοησιοκρατικόν; «Ὁ ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ἐπικρατῶν ὄρος ἀντίληψις δὲν σημαίνει ἐνέργειαν; κλ.». Ἐὰν κατὰ μὲν τὸν Wundt ἡ Apperzeption εἶναι *innere Willenshandlung* (πρὸς βλ. Λογική³, τόμ. I, σελ. 31 κ.έ.), ἐὰν εἶναι αὐτὴ ἡ βούλησις (*System d. Philos.*³ I, σελ. 386, II, 166), ἐξ ἧς παράγεται ἡ νόησις καὶ αἱ λειτουργίαι αὐτῆς, ὁ δὲ Βορέας λέγει ὅτι Apperzeption εἶναι ἡ μετὰ νοήσεως ἀντίληψις, τί ἄλλο ἢ παρερμηνεύει τὸν βουλευσιαρχικὸν Wundt; Τὴν δὲ παρερμηνείαν ταύτην κατ' οὐδὲν θεραπεύουσιν αἱ ἐπιφερόμεναι λέξεις, ὡς στρηνύζει ὁ Βορέας ὅτι ἐπίτηδες ἀπεκόψαμεν, «ἡ μετ' ἐπιστάσεως, μετὰ προσοχῆς μάλιστα κατὰ Wundt τελειουργουμένη», ἀφ' οὗ ἀπαξ εἰς τὴν Apperzeption ὡς βάσις ὑπετέθη ἡ νόησις, ἐν ᾧ εἶναι ἡ βούλησις. Ἐρωτᾷ δ' ὁ Β. ἂν ὁ ἐν τῇ φράσει ταύτῃ ἐπικρατῶν ὄρος ἀντίληψις δὲν σημαίνει ἐνέργειαν. Ἡ ἀντίληψις κατὰ Wundt τότε σημαίνει ἐνέργειαν, ὅταν παρακολουθῆται ὑπὸ τῆς προσοχῆς. Ἐὰν δὲ Apperzeption εἶναι ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ σαφῆς ἀντίληψις, ὁ ἡμέτερος ὄρος συναντίληψις ὁ τοῦτο δηλῶν οὐδαμῶς ταραχθεὶς, ὡς νομίζει ὁ Β., ἀλλ' εἶναι συμφωνότατος πρὸς τὴν βουλευσιαρχικὴν θεωρίαν τοῦ Wundt.

Ὡσπερ παρερμηνεύει τὴν κατὰ Wundt Apperzeption, τὸν αὐτὸν τρόπον παρεκλαμβάνει ὁ Βορέας καὶ τὴν καθ' Ἐρβαρτον Apperzeption καλῶν αὐτὴν κατάληψιν ἢ κατανόησιν. (Βιβλιοκρ. σελ. 9). Λέγει μὲν (ἐν σελ. 7) ὅτι ἡ Apperzeption καθ' Ἐρβαρτον δηλοῖ τὴν προσοικείωσιν τῶν παραστάσεων ὑπ' ἀλλήλων, νέων ὑπὸ παλαιότερων ἢ παλαιῶν ὑπὸ νέων ἰσχυροτέρων, δὲν ἐνθυμεῖται δ' ὅμως ὅτι αἱ παραστάσεις, μᾶλλον δ' αἱ παραστατικαὶ ὁμάδες αὐταὶ εἶναι καθ' Ἐρβαρτον αἱ λειτουργοῦσαι ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, αὐταὶ εἶναι αἱ ἀφομοιοῦσαι καὶ ἀφομοιούμεναι, αἱ συγχωνεύουσαι καὶ συγχωνευόμεναι· ἡ δὲ ψυχὴ εἶναι οἷον εἰς σκηνὴν τις θεάτρον, ἐφ' ἧς ὡς ὄρωντα πρόσωπα ἐμφανίζονται ἐναλλάξ αἱ παραστατικαὶ ὁμάδες ἢ ἀφανίζονται ἐν τοῖς παρασκηνίοις καὶ πάλιν ἐν καιρῷ ἀναφαίνονται. Θεμελιώδη λοιπὸν βουλευτικὴν ἐνέργειαν, οἷαν οἱ περὶ τὸν Wundt βουλησιαρχικοὶ ἐν τῇ Apperzeption ἀποδέχονται, ὁ Ἐρβαρτος δὲν ἀναγνωρίζει, καὶ αὕτη εἶναι ἡ βαθεῖα διαφορὰ τῶν δύο ψυχολογικῶν θεωριῶν. Ἡ Apperzeption ἄρα καθ' Ἐρβαρτον δὲν εἶναι κατάληψις ἢ κατανόησις, αἱ παραστάσεις δὲν κατανοοῦσιν ἢ καταλαμβάνουσιν ἀλλήλας, οὐδ' ἔχομεν παραστάσεις κατανοούσας ἢ καταλαμβανούσας ἀλλήλας, ἀλλὰ παραστάσεις ἀφομοιούσας. Ὡστε ὀρθῶς ἡ τοιαύτη Apperzeption μεθρημηνεύθη ἀφομοίωσις, αὐτὸς δ' ὁ Wundt ἐν Völkerpsych. τόμ. I, μέρ. Iον, σελ. 449 σημ.) ταυτίζει τὴν καθ' Ἐρβαρτον Apperzeption πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ καλουμένην Assimilation. Ἐτερος δὲ ψυχολόγος, ὁ Ebbinghaus πειρᾶται νῦν ἰδίαν ὁδὸν βαδίζων νὰ συγκεράσῃ τὰς δύο ταύτας ἐκδοχὰς τῆς Apperzeption, τὴν τοῦ Ἐρβάρτου καὶ τὴν τοῦ Wundt, ἀντὶ τοῦ ὅρου Apperzeption ἐγκρίνων τὸ γνήσιον γερμανικὸν Auffassung (Grundz. der Psychol. τόμ. 2, τεύχ. 1, σελ. 32 κ. ἐ. 1909, Abriss d. Psychol. σελ. 101, 1908). Δὲν πρέπει δ' ὅμως ἐντεῦθεν παραγόμενοι, καθάπερ ὁ Βορέας, νὰ καλῶμεν τὴν καθ' Ἐρβαρτον Apperzeption κατάληψιν ἢ κατανόησιν.

Ἐν τῷ περὶ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου καὶ ὀπτικοῦ σημείου τῆς συνειδήσεως λόγῳ ἀπεδείξαμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡμῶν ἀπάντησιν (σελ. 8), ὅτι διττὰ ἤμαρτεν ὁ Βορέας, πρῶτον μὲν διότι τοῦ Wundt λέγοντος πάντοτε Blickfeld des Bewusstseins καὶ Blickpunkt des

Bewusstseins, οὗτος λέγει ἀπλῶς ὀπτικὸν πεδίον καὶ ὀπτικὸν σημεῖον. Πρὸς ταῦτα ὁ Βορέας ἀρκεῖται σχετλιαστικῶς μόνον ν' ἀντίπη· « Ἄφ' οὗ δ', ὃ Γρατσιᾶτε, εἵπομεν ἀή συνειδήσις ἐκάστου περιλαμβάνει πολλὰς παραστάσεις » καὶ εἶναι προφανές ὅτι πρόκειται περὶ συνειδήσεως, νομίζεις ἀμάρτημα ὅτι δὲν προσεθέσαμεν τὸ « τῆς συνειδήσεως » μετὰ τὸ « ὀπτικὸν πεδίον » καὶ τὸ « ὀπτικὸν σημεῖον » ! Ἄλλ' ἀφ' οὗ ὁ Wundt λέγει τὸν ὄρον τοῦτον οὐχὶ ὅπως ὁ Β. διδάσκει, διότι οὕτως εἶναι ἐν χρήσει περὶ τῆς ὀράσεως, ἀλλ' ὅπως ἡμεῖς ἐδείξαμεν, ἀφ' οὗ δῆλον ὅτι οὗτος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Wundt εἰσηγμένος ὄρος, οὕτως ὄφειλε καὶ ὁ Β. νὰ ἐξενέγκῃ αὐτὸν ἀκολουθῶν τῷ Wundt, ὅστις καὶ περὶ συνειδήσεως ποιούμενος λόγον ὁμῶς λέγει Blickfeld d. Bewusstseins κ.λ. Ἄλλὰ πλὴν τούτου ῥητέον ὅτι ὄφειλεν ὁ Β. νὰ ἐξενέγκῃ πλήρη τὸν ὄρον, μάλιστα διότι τὸ πρῶτον τότε ἐποιεῖτο λόγον περὶ τοῦ ὄρου τούτου καὶ εἰσηγεν αὐτὸν διχτυπῶν τὴν τοῦ Wundt θεωρίαν· κολοβώσας λοιπὸν τοῦτον ἐσφάλῃ δεινῶς.

Περὶ δὲ τοῦ ὀπτικοῦ σημείου τῆς συνειδήσεως πλημμελῶς ἐδίδαξεν ὁ Β., ὅτι ἐκάστοτε περιλαμβάνει **μία** μόνον παράστασιν τὴν διὰ τῆς προσοχῆς σαφεστάτην καθισταμένην ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πολλὰς ἀσαφεῖς παραστάσεις τὰς ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τῆς συνειδήσεως περιεχομένας. Ἐλεγχθεὶς δ' ὑφ' ἡμῶν σφαλλόμενος, διότι εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἡ Apperzeption χωρεῖ καὶ πλείονας τῆς μιᾶς παραστάσεις, μετὰ κόμπου καὶ θορύβου πολλοῦ ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ (σελ. 16) προτείνει πάλιν ὡς μορμολυκεῖον τὴν παντογνωσίαν· « Ὁ δὲ σπουδαιότατον· ἐξ ἀγνοίας, νομίζεις, ἐδίδαξμεν, ὅτι ἐν ἐκάστη στιγμῇ μία ὑπάρχει ἐν τῷ ὀπτικῷ σημείῳ τῆς συνειδήσεως παράστασις ; κλπ. » Ἄλλὰ διὰ τί ποτε ὁ Βορέας ἐδίδαξεν, ὅτι μία μόνον παράστασις ὑπάρχει ἐκάστοτε ἐν τῷ ὀπτικῷ σημείῳ τῆς συνειδήσεως ; διότι γινώσκει καὶ πάντα τὰ πράγματα καὶ τι ἄλλο, ὅπερ οἱ ἄλλοι κοινοὶ θνητοὶ ἀγνοοῦσιν, ὅτι δηλ. « αἱ καταληπταὶ ἐντυπώσεις ἐν τῷ ὀπτικῷ σημείῳ τῆς συνειδήσεως εἰς μίαν παράστασιν συνενοῦνται », παρατίθησι δὲ καὶ ἐκ τῶν Στοιχείων τῆς τοῦ Wundt φυσιολογικῆς ψυχολογίας (III⁵, 1902, σελ. 334) τὸδε τὸ χωρίον· Streng genommen, ist der innere Blickpunkt also kein Punkt, sondern ein Feld von etwas veränderlicher Ausdehnung. Immer jedoch bildet dieses Feld der Apperzeption eine ein-

heitliche Vorstellung, in dem wir die einzelnen Teile desselben zu einem Ganzen verbinden. So verbindet die Apperzeption eine Mehrheit von Schalleindrücken zu einer Klang- oder Geräuschvorstellung, eine Mehrheit von Sehobjekten zu einem Gesichtsbild κτλ.». Ἄλλ' ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἐξ ἄλλων ὁμοίων ἐν μόνον συνάγεται, ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν ὀπτικὸν πεδίου δύναται νὰ περιλαμβάνη πολλὰς παραστάσεις εἰς μίαν ἐνιαίαν καὶ σύνθετον παράστασιν συνημμένας, δι' ἣ καὶ λέγει ὁ Wundt ὅτι τὸ ὀπτικὸν πεδίου τῆς συνειδήσεως δὲν εἶναι κυρίως σημεῖον, ἀλλὰ πεδίου μεταβάλλον ἐκάστοτε ἔκτασιν. Ἡ δὲ σύναψις αὕτη πολλῶν παραστάσεων εἰς μίαν σύνθετον εἶναι ἀποτέλεσμα ιδιότητος τῆς Apperzeption, ἣν καλεῖ ὁ Wundt Einheit d. Apperzeption κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐτέραν αὐτῆς ιδιότητα, ἣν καλεῖ Enge d. Apperzeption (ἐνότης καὶ στενότης τῆς συναντιλήψεως). Καὶ ἡ μὲν στενότης τῆς Apperzeption εἶναι ἡ ἔκτασις αὐτῆς παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς συνειδήσεως, ἡ δὲ ἐνότης τῆς Apperzeption εἶναι, λέγει ὁ Wundt: «Die Tatsache, dass jeder in einem gegebenen Augenblick appercipierte Inhalt des Bewusstseins ein einheitlicher ist, so dass er als eine einzige mehr oder minder zusammengesetzte Vorstellung gefasst wird» (Völkerpsych. τόμ. 1, μέρ. 2ον σελ. 495). Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐνότητος τῆς Apperzeption εἶναι ἡ συνήθως λεγομένη ἐνότης τῆς συνειδήσεως. Ἄλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ Βορέας παραβάλλων ἐν τῷ περὶ ὀπτικοῦ πεδίου καὶ ὀπτικοῦ σημείου τῆς συνειδήσεως λόγῳ τὰς πολλὰς ἀσαφεῖς παραστάσεις τῆς συνειδήσεως πρὸς τὴν μίαν σαφεστάτην τῆς Apperzeption, τί ἄλλο ἢ παραβάλλει ἔκτασιν πρὸς ἔκτασιν; Ἐὰν δὲ ἡ ἔκτασις τῆς Apperzeption ὑπολειπομένη τῆς ἐκτάσεως τῆς συνειδήσεως κατὰ τὸ τετραπλοῦν δύναται νὰ χωρῇ πλείονας τῆς μιᾶς παραστάσεις, διὰ τί ὁ Βορέας διδάσκει, ὅτι περιλαμβάνει μίαν μόνον, τὴν διὰ τῆς προσοχῆς σαφεστάτην καθισταμένην; Ἄλλ' ἐγὼ νοῶ, λέγει ὁ Βορέας, μίαν σύνθετον ἐκ πολλῶν παραστάσεων· ἀλλ' οὐδαμῶς τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν ἐν τῇ Α' ἐπιθέσει ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων, διότι παραβάλλων ὁ Βορέας τὴν μίαν παράστασιν τῆς Apperzeption πρὸς τὰς πολλὰς τῆς συνειδήσεως ἐν μόνον χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα εὐρίσκει, τὸ τῆς σαφ

πλέον οὐδέν, τὸ δὲ γνῶρισμα τῆς συνθέτου ἐνότητος παρεμβάλλει νῦν σοφιστικῶς ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἤδη ἐξηλέγχθη ὑφ' ἡμῶν. Ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ, ὃν μάλιστα πειράται ὁ Βορέας νὰ διαστρέψη διὰ σκευμάτων δικολαβικῶν, ἅτινα καὶ ὁ ἐπ' ὀλίγον τὴν διάνοιαν ἐπιστήσας δύναται ὡς ἀραχναίους ἰστοὺς νὰ διαλύσῃ. Ὁ Wundt, ὁ Eisler, ὁ Meumann ὀρίζοντες τὸ ὀπτικὸν σημεῖον τῆς συνειδήσεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὀπτικὸν πεδίου αὐτῆς ἔχουσιν ἀείποτε πρὸ ὀφθαλμῶν οὐχὶ τὴν ἐνότητα τῆς Apperzeption, ἀλλὰ τὴν ἔκτασιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς συνειδήσεως. Οὕτως ὁ μὲν Wundt ἐν χωρίῳ (Grundr. d. Psych. σελ. 252), ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Βορέας ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ αὐτοῦ ἀνεπισκέπτως παρέθηκε, λέγει: «Die Inhalte, denen die Aufmerksamkeit zugewandt ist, bezeichnen wir als den Blickpunkt des Bewusstseins κλπ.». Ὁ δὲ Eisler (ἐν λ. Apperzeption σελ. 72, 3 ἔκδ. 1909) λέγει: «Nur ein sehr kleiner Teil unserer Vorstellungen (τ. ἔ. οὐχὶ μία μόνον παράστασις) wird jederzeit mit verschiedener Klarheit appercipiert». Ὁ δὲ Neumann (Intelligenz und Wille, 1908, σελ. 16 κ. ἐ.) λέγει: Rein psychologisch betrachtet liegt der Aufmerksamkeit eine allgemeine Tatsache zugrunde, dass in unserem Bewusstsein immerfort der Unterschied einer Anzahl von Vorstellungen oder Tätigkeiten vorhanden ist, die einen höheren Grad von Bewusstheit haben und um die sich gewissermassen das ganze Seelenleben in dem einzelnen Moment dreht, Diese Vorstellungen sind uns zugleich völlig klar bewusst, sie stehen gewissermassen im Blickpunkt des Bewusstseins, sie sind das, was wir in unserem Bewusstsein beachten oder bemerken κλπ.».

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ Wundt (ἐνθ' ἀν., σελ. 341) παρατιθέμενον ὑπὸ τοῦ Βορέα χωρίον «Je gespannter die Aufmerksamkeit ist, um so mehr beschränkt sie sich zugleich auf eine einzige oder auf wenige mit einander zusammenhängende Vorstellungen» στρέφεται κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Βορέα, ὅστις ἀναιδῶς παραπλανῶν τὸν ἀνγκνώστην γράφει διὰ κυρτῶν μόνον τὰς λέξεις auf eine einzige, ἐν ᾧ ὄφειλε νὰ γράψῃ οὕτω καὶ τὰς

εὐθὺς ἐπιφερομένας: «oder auf wenige mit einander zusammenhängende Vorstellungen», τ.ἔ. ἡ πρῶτος συντονωτάτη οὐσα περιορίζεται εἰς μίαν ἢ εἰς ὀλίγας συνημμένας ἀλλήλαις παραστάσεις. Καὶ πάντα δὲ τὰ ἐφεξῆς πρὸς κατάπληξιν καὶ κατόπιν ἐορτῆς ἐπίδειξιν παρατιθέμενα ὑπὸ τοῦ Βορέα (σελ. 17—18) χωρία ἐκ τοῦ Wundt ἐν μόνον καταδεικνύουσιν, ὅτι περιφανῶς παραδιδάσκει ὁ Βορέας, ὅτι τὸ ὀπτικὸν σημεῖον περιλαμβάνει μίαν μόνον παράστασιν, διότι περιλαμβάνει συγχρόνως πολλὰς καταληπτὰς ἐντυπώσεις ἢτοι παραστάσεις (παραστάσεις δὲ καὶ ἐντύψεις οὐδὲν κατ' οὐσίαν διαφέρουσιν). Ἄλλ' ὁ Βορέας εἶναι οὐ μόνον ἐπιτηδειότατος δικολλάτος, ἀλλὰ καὶ ἡσκημένος ταχυδακτυλουργὸς καὶ παροφθαλμιστής. Ὡς κατακλείδα τῆς ὅλης αὐτοῦ σοφιστικῆς ἀντιλογίας παρατίθησι χωρίον τι ἐκ τοῦ Ziegler (Das Gefühl⁴, σελ. 40), ὅπερ ὡς μὲν προσφέρεται ὑπὸ τοῦ Βορέα, ἀκρωτηριάσαντος αὐτὸ δίκην Προκρούστου, ἀκέφαλον καὶ ἄπουν καὶ γεγραμμένων τινῶν λέξεων διὰ κυρτῶν ἢ παχέων γραμμῶν πρὸς ἀπάτην τοῦ ὀφθαλμοῦ, πείθει πάντα ἕκαστον ὅτι ὁ Ziegler συμφωνεῖ τῷ Βορέα πληρέστατα καὶ ὅτι ὁ ὑφηγητὴς τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ὁ ἀγαθὸς οὗτος Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δολὸς οὐκ ἔστιν, ἔχει δίκαιον λέγων ὅσα λέγει, ὡς δ' ὅμως ὄντως ἔχει τὸ χωρίον σῶον καὶ ἀκέραιον, ἐλέγχει περιφανῶς τὸ πλημμελὲς τοῦ Βορέα δίδαγμα καὶ τὴν ἀναίσχυντον αὐτοῦ σοφιστείαν. Πρὸς πίστωσιν τῶν εἰρημένων παρατίθεμεν ἀριστερόθεν μὲν τὸ χωρίον ὡς ἔχει παρὰ Βορέα, δεξιόθεν δὲ ὡς ἔχει πράγματι παρὰ Ziegler, γράφοντες διὰ κυρτῶν τὰς ὑπὸ τοῦ Β. περικοπέσσας λέξεις τὰς ἀχρήστους μὲν αὐτῷ καὶ ἐπιβλαβεῖς, ἀλλ' ἀναγκαιοτάτας πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ziegler ὁ Βορεακός.

«bei ganz heller Beleuchtung und ganz deutlicher Auffassung beschränkt sich der davor (vor dem Blickpunkt des Bewusstseins) schwebende Inhalt auf eine einzige (punktuelle) Vorstellung».

Ziegler ὁ ἀληθινός.

«doch ist dieser Blickpunkt eigentlich selbst wieder ein kleines Sehfeld, denn nur bei ganz heller Beleuchtung und ganz deutlicher Auffassung beschränkt sich der davor schwebende Inhalt auf eine einzige (punktuelle) Vorstellung; sonst kann er sich aus dieser Enge, wie wir uns von Wundt bereits haben sagen lassen, auf 8 oder 16 Vorstellungen erweitern».

Τί λοιπόν λέγει ὁ ἀκέραιος καὶ ἀληθινὸς Ziegler ; Τὸ ὀπτικὸν πάλιν σημεῖον εἶναι κυρίως μικρὸν ὀπτικὸν πεδίου· διὰ τί ; διότι μόνον ἐπὶ παγτάπασι σαφοῦς καὶ ἐναργοῦς ἀντιλήψεως τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον περιορίζεται εἰς μίαν μόνην παράστασιν, ἄλλως δ' ὁμοῦς δύναται ἐπεκτεινόμενον, ὡς ἤδη ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Wundt, νὰ περιλάβῃ 8 ἢ 16 παραστάσεις. Καὶ πολλὰς ἄρα παραστάσεις, οὐχὶ μίαν μόνον, ὡς παραδιδάσκει ὁ Βορέας, δύναται νὰ περιλάβῃ τὸ ἐσωτερικὸν ὀπτικὸν σημεῖον. Καὶ τὰ ἄλλα λοιπὸν χωρὶς πάντα ὅσα παρέθηκεν οὗτος καὶ τὸ τοῦ Ziegler ἀποδεικνύουσι προφανῶς σφαλερὸν τὸ Βορεακὸν δίδαγμα· τὸ δὲ τοῦ Ziegler, ὡς παρετέθη ἀναιδῶς ἠκρωτηριασμένον, ἐμφάνει καί τι πρὸς, ὅτι ὁ Βορέας διαστρέφων καὶ περικόπτων ταχυδακτυλουργικῶς τὰ κείμενα εἶναι ἀνάξιος πάσης πίστεως.

Περὶ τῶν ὄρων τῶν τὰς παντοίας φιλοσοφικὰς αἱρέσεις καὶ θεωρίας δηλούντων καὶ πρότερον εἶπομεν καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι πρῶτον μὲν καὶ ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι εἶπον σκέψις καὶ ἐποχὴ¹ περὶ τοῦ συστήματος τῶν σκεπτικῶν, δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν γλώσσῃ νὰ καταφεύγωμεν εἰς ἀφηρημένα οὐσιαστικὰ καὶ λέγοντες ἐμπειρία, ἐλευθερία, ἀνάγκη κλ. νὰ νοῶμεν τὸν Empirismus Indeterminismus, Determinismus κλ., ἔπειτα δὲ ὅτι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ὄροι ἀνάγκη πᾶσα νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν σύμφωνα μὲν πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπερίφραστοι κατὰ τὴν ἀρχὴν «τῆς οἰκονομίας τῆς νοήσεως», διότι οἱ περιπεφρασμένοι καὶ οὐδὲν ὠφελοῦσιν εἰσαγόμενοι, ἀλλὰ ταχέως περιπίπτουσιν εἰς ἀχρηστίαν, καὶ πολλάκις παράγουσιν εἰς πλάνην. Ἄλλ' ὁ Βορέας τρυφικῶ μὲν τῷ τρόπῳ ἐρωτᾷ, ἀν προτιμῶμεν τὰ μοχθηρὰ ὀνόματα τὰ ὑπ' ἀνθρώπων δουλευόντων τῇ τῶν ἀλλοδαπῶν συνηθείᾳ παρακεκομμένα», ἀμνημονεῖ δ' ὁμοῦς ὅτι αὐτὸς μάλιστα, ὡς τρανότατα ἀνωτέρω ἀπεδεί-

¹ Ὁ Βορέας φωνασκεῖ ὅτι λέγοντες ταῦτα ἀγνοοῦμεν γνωριμώτατα πράγματα, ἐν ᾧ αὐτὸς φωρᾶται συγχέων δεινῶς τὰ πράγματα, διότι ἔλεγον μὲν οἱ ἀρχαῖοι σκέψις περὶ τοῦ φιλοσοφ. συστήματος τῶν σκεπτικῶν, οὐδέποτε δ' ὁμοῦς ἐποχὴ, ὡς διδάσκει ὁ Β., ἀλλὰ μετεχειρίζοντο τὴν λέξιν ταύτην μόνον ἐπὶ τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας, ὅπως ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἔλεγον καὶ ἀρρεψία, ἀκαταληψία, ἀφασία.

χθη, τῇ τοιαύτῃ συνηθείᾳ δουλεύει, παρέχων οὕτως ἑαυτὸν οἰκτρὸν παρὰ-δειγμα τραγικῆς εἰρωνείας. Ἐν τέλει δὲ παρατίθησιν ὄρους ἡμετέρους περιπεφρασμένους, ὅπως δῆθεν ἐλέγξῃ ἡμᾶς ἀντιφάσκοντας· ἀλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε ἰσχυρίσθημεν ὅτι ἐπλάσαμεν πάντας τοὺς δηλωτικούς φιλοσοφ. θεωριῶν ὄρους, ἀλλὰ μόνον ὄρους ἠδυνήθημεν, ἄσμενοι δὲ θ' ἀποδεχόμεθα καὶ πάντα ἄλλον ὄρον σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἑλλην. γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπερίφραστον, ὃν ἤθελέ τις δημιουργήσει.

Πρὸς τὸν Βορέαν ἐπικρίναντα ἡμᾶς, ὅτι τοῦ γράμματος ἐχόμενοι τὸν ὄρον *psych. Gebilde* ἐξηλληνίσσαμεν *ψυχ. σχηματισμούς* ἢ *ψυχ. πλάσματα* καὶ ὅτι δέον νὰ λέγωμεν σύνθετα ἢ πολύπλοκα φαινόμενα ἢ γεγονότα τοῦ *ψυχ. βίου*, ἀντείπομεν (σελ. 10) τὰ ἐξῆς· πρῶτον μὲν ὅτι καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ προτεινόμενος ὄρος, ὃν ἄλλως πλειστάκις μεταχειρίζομεθα, εἶναι κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ γερμανικοῦ *zusammengesetzte oder verwickelte Vorgänge oder Erscheinungen des psych. Lebens*. δεύτερον δὲ ὅτι, ἐὰν ἐκ τῆς τῶν *ψυχικῶν* στοιχείων συστάσεως, καὶ συμπλοκῆς σχηματίζονται τὰ πολύπλοκα *ψυχικά* γεγονότα, ὀρθότατα δυνάμεθα νὰ λέγωμεν αὐτὰ *ψυχ. πλάσματα* ἢ *σχηματισμούς*. τρίτον δὲ ὅτι ὁ ὄρος *ψυχικά* πλάσματα εἶναι πολλῶν συντομώτερος καὶ εὐχρηστότερος· τέλος δὲ ὅτι οἱ *ψυχικοὶ* σχηματισμοὶ εἶναι πάλιν ἀπλούστεροι καὶ πολυπλοκώτεροι. Ἄλλὰ τὸ πάντων σπουδαιότατον εἶναι, ὅτι διὰ τοῦ ὄρου τούτου δηλοῦται ἡ δημιουργικὴ σύνθεσις τῆς *ψυχῆς* (σελ. 11). Τί δὲ πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται ὁ Βορέας; «Ἐφ' ὅσον μὲν ὁ Γερμανιστὸς λέγει πολύπλοκα γεγονότα συμφωνεῖ ἡμῖν, ἀλλ' ὅταν λέγῃ τὰ αὐτὰ γεγονότα σχηματισμούς καὶ πλάσματα χωρὶς τοῦλάχιστον νὰ δηλώσῃ ὅτι κατὰ συνθήκην μεταχειρίζεται τὸν ὄρον τοῦτον, ἡμεῖς διαφωνοῦμεν». Ζεῦ βασιλεῦ, τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν! Ἐὰν ὁ ὄρος *ψυχικά* στοιχεῖα (*psych. Elemente, elementi psichici*), ἦτοι τὰ αἰσθήματα καὶ ἀπλᾶ συναισθήματα τὰ καθ' ἑαυτὰ οὐδαμῶς κατὰ *Wundt* ὑπάρχοντα, λογικῇ δ' ἀφαιρέσει ἐκ τῶν παραστάσεων καὶ τῶν συναισθημάτων προκύπτοντα, εἶναι κατὰ συνθήκην ὄρος, τί ἄλλο ἢ κατὰ συνθήκην ὄρος εἶναι καὶ ὁ ἑλληνικὸς *ψυχικά* πλάσματα, καὶ ὁ γερμανικὸς *psych. Gebilde* καὶ ὁ ἰταλικὸς *formazioni psichiche*; Ἄλλ' ὁ Βορέας προσέχων ἀείποτε εἰς τὰ ὀνόματα, δέν

ἐκριβοῖ τὰ πράγματα, ἔπερ ἔάν ἐνόει, δὲν θὰ ἐξηρκεῖτο εἰς τὸν ὄρον πολὺπλοκα γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἀλλὰ προθύμως καὶ ἀνευδοιάστως θ' ἀπεδέχετο τὸν ὄρον ψυχικὰ πλάσματα. Ὁ ὄρος οὗτος εἶναι χαρακτηριστικώτατος τῆς τοῦ Wundt ψυχολογίας, καθ' ἣν τὰ μὲν ψυχικὰ στοιχεῖα συνενοῦνται εἰς ψυχικὰ πλάσματα, ταῦτα δὲ εἰς συναφείας, αὗται δὲ εἰς ψυχικὰς ἐξελίξεις. Δι' ἀπάσης δὲ ταύτης τῆς διηνεκοῦς συνθέσεως μία τις διήκει θεμελιώδης ἀρχή, ἡ τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, ἣν ἀποδέχεται μὲν ὁ Wundt καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ἀποκρούουσι δ' ἄλλοι τῶν καθ' ἡμᾶς ψυχολόγων, οἱ καλούμενοι ψυχοφυσικοὶ ὕλισται, οἷον ὁ Ziehen, ὁ Münsterberg καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐρμηνεύων λοιπὸν ὁ Βορέας τὰ psych. Gebilde ἀπλῶς σύνθετα ἢ πολὺπλοκα γεγονότα τοῦ ψυχ. βίου ἀφικρεῖ τὴν τοῦ Wundt ψυχολογίαν τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς χαρακτήρισμα. Ἄλλ' ὁ Ebbinghaus, παρατηρεῖ ὁδοῦ πᾶρεργον ὁ Βορέας, τὰ κατ' αὐτόν ἀπλούστατα ψυχικὰ φαινόμενα καλεῖ die einfachste Gebilde des seelischen Lebens» (Abriss d. psychol.², 1909, σ. 49 κ.έ.). Einfachste Gebilde κατὰ τὸν ψυχολόγον τοῦτον εἶναι τὰ αἰσθήματα, αἱ παραστάσεις καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα συναισθήματα. Ἐάν λοιπὸν τοῦ Βορέα ἢ παρατήρησις καὶ ὁδοῦ πᾶρεργον γενομένη ἔχη τινὰ λόγον, οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ τοῦτο, ὅτι, ἀφ' οὗ ὁ ὄρος Gebilde δὲν σημαίνει πάντως τι σύνθετον, διότι καὶ τὰ ψυχ. στοιχεῖα δύνανται οὕτω νὰ ὀνομασθῶσι, κακῶς ἐποίησεν ὁ Wundt χρησάμενος τῷ ὄρω Gebilde καὶ ὁ Villa τῷ ὄρω formazione περὶ τῶν πολυπλόκων ψυχ. φαινομένων, διότι ἄλλος ψυχολόγος χρήσιν αὐτοῦ ποιεῖται καὶ περὶ τῶν ἀπλουστάτων. Ἄλλὰ τότε ὁ τὴν παρατήρησιν ταύτην ποιούμενος Βορέας ἄς ἀποστραφῇ πρὸς ἀμφοτέρους καὶ κατὰ τὸν οἰκεῖον τρόπον ἄς ἐρωτήσῃ· « Τί παθῶν, ὦ Villa, εἶπας τὰ σύνθετα ψυχικὰ φαινόμενα formazioni psichiche, τί παθῶν δὲ καὶ σύ, ὦ Wundt, καλεῖς τὰ πολὺπλοκα γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου psych. Gebilde ; δὲν βλέπεις ὅτι ἕτερος ψυχολόγος, σὸς δὲ πολίτης, ὁ H. Ebbinghaus τὰ ἀπλούστατα ψυχικὰ φαινόμενα καλεῖ Gebilde ; »

Μετὰ τοὺς ψυχικοὺς σχηματισμοὺς οἱ φυσιολογικοὶ προσχηματισμοί! Πῶς ὁ Βορέας ἐπεχείρησε (βιβλιοκρ. σελ. 23) νὰ παραστήσῃ ἡμᾶς

σφαλλομένους ὡς ἐρμηνεύσαντας δῆθεν τὰς ψυχικὰς Präformatio-
 nen φυσιολογικοὺς προσχηματισμούς, ἐν ᾧ ἔπρεπε κατ' αὐτὸν νὰ
 ἐρμηνευθῶσι φυσιολογικαὶ καὶ ψυχικαὶ διαθέσεις καὶ ἔξεις, εἴπομεν ἤδη
 τοῦ λόγου ἀρχόμενοι. Καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δ' ἐπιθέσει αὐτοῦ ὁ Βορέας,
 ἐν ᾧ ἀντιγράφει ἐκ τοῦ Eisler, ἐξακολουθεῖ διαστρέφων καὶ συμφύ-
 ρων τὰ πράγματα. Präformationen, λέγει, εἶναι ὅ,τι τὸ ἄτομον
 ἐκ γενετῆς φέρει, ἐπικαλούμενος μάρτυρα καὶ τὸν Villa. Ὁ ὀρισμὸς
 οὗτος, ὡς ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν (σελ. 18) παρατηρήσαμεν, εἶναι
 ἡμαρτημένος, διότι εἶναι ἀόριστος καὶ γενικός· κατ' αὐτὸν καὶ τὰ
 ὀρμέματα εἶναι Präformationen, ὁ δὲ Β. ὁ οὕτως ὀρίζων τὰς
 Präformationen δὲν ὤκνησε νὰ ὑπαγάγῃ εἰς αὐτὰς καὶ τὰς
 ἔξεις! (βιβλιοκρ. σελ. 93). Κάκιστα δ' ὁ Βορέας εἶπεν ὅτι καὶ ὁ
 Villa οὕτως ὀρίζει τὰς Präformationen· ὁ Ἴταλὸς συγγραφεὺς λέγει
 μόνον *Preformazioni fisiologiche che l'individuo porta con sé
 dalla nascita* (=φυσιολογ. προσχηματισμούς οὓς τὸ ἄτομον φέρει
 μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ γενετῆς) καὶ πλέον οὐδέν. Αἱ Präformationen ἡρ-
 μηνεύθησαν, λέγει ὁ Β. ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει (σελ. 22), ἄλλοτε ἄλλως.
 Οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. Μία μόνη ἐρμηνεία ὑπάρχει, ἡ παρὰ τοῦ Eisler
 συντομώτατα παρεχομένη: «Präformation: Vorausbildung,
 Vorgestaltung von physischen Organen oder psychischen
 Gebilden». Ἐρμηνεύει δῆλον ὅτι τὴν Präformation ὁ Γερμανὸς
 λεξικογράφος διὰ δύο λέξεων οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσῶν ἢ τοῦτ' αὐτὸ
 ὅπερ ἡμεῖς λέγομεν προσχηματισμόν. Παραλογώτατα δ' ὁ Βορέας
 θαυμάζει, ὅτι ἡμεῖς δῆθεν ἐν τῷ τοῦ Eisler ὀρισμῷ ἀνακαλύπτομεν
 καὶ προσχηματισμούς καὶ διαθέσεις. Πᾶν τοῦναντίον λέγομεν ἡμεῖς,
 ὅτι ὁ ὀρισμὸς οὗτος ἀποκλείει ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς Präfor-
 mation τὰς Βορεακὰς διαθέσεις καὶ ἔξεις, καὶ ἀποροῦμεν μάλιστα
 πῶς ἀντλῶν ὁ Βορέας ἐκ τοῦ Eisler δὲν προσέκρουσεν εἰς τὸν σαφῆ
 ὀρισμὸν τούτου. Μετὰ δὲ τὸν οἰκεῖον ὀρισμὸν ὁ Eisler ἐπάγεται τὰς
 δύο ἀντιμαχομένας θεωρίας περὶ τῆς ὀργανικῆς ἀναπτύξεως, ἥτοι τὴν
 θεωρίαν τῶν Präformationen (θεωρία τῶν προσχηματισμῶν) καὶ
 τὴν τῆς ἐπιγενέσεως (θεωρία τῶν διαθέσεων).¹ Τοῦ Βορέα λοιπὸν

¹ Μνημονεύων ὁ Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 33) τῆς ἐπιγενετικῆς θεωρίας συγ-
 χέει αὐτὴν ἀτοπώτατα πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Goethe ἀποδεχομένου τὴν Prädetermi-
 nation ἢ Prädetermination, τ. ἔ. βαθμιαίαν γένεσιν νέων ὀργάνων ἐκ προὔπρ-
 χόντων (πρβλ. Eisler ἐν λ. Präformation).

ἡ διαστροφή εἶναι αὕτη, ὅτι τὴν ἐπιγενετικὴν θεωρίαν παρεκλαμβάνει ὡς ἐρμηνείαν τῶν Präformationen, ἐν ᾧ εἶναι ἡ περὶ τῆς ὀργανικῆς ἀναπτύξεως ἐναντία θεωρία ἡ ἀρνούμενη τὰς Präformationen. Παρκτηρεῖ δ' ὁ Eisler, ὅτι νῦν πειρῶνται νὰ συμβιβάσωσι τὰς δύο ἀντικειμένους θεωρίας, κακῶς δὲ λέγει ὁ Βορέας ὅτι ἐπικρατεῖ νῦν ἡ θεωρία τῆς διαθέσεως καὶ ἐγκατελείφθη ἡ ἕτερα θεωρία τῶν Präformationen. Ὁ ὅρος λοιπὸν διάθεσις, ὁ εὐαρμοστῶν μόνον τῆς θεωρίας τῆς ἐπιγενέσεως, εἶναι ἀνάρμοστος τῆς θεωρίας τῶν Präformationen. Ἄτοπώτατον δ' εἶναι καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον, ὅτι ὁ ὅρος διάθεσις εὐαρμοστεῖ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Villa, ἔνθα «ὁ λόγος περὶ φυσιολογικῆς προδιατάξεως τῶν κινήσεων, ἃς κινεῖται ὁ ὀφθαλμός, ἦτοι περὶ διαθέσεων αὐτοῦ». Ὁ λόγος ἐν τῷ χωρίῳ εἶναι οὐχὶ περὶ προδιατάξεως (πανταχοῦ διαστροφή!, Βορέα, πανταχοῦ σόφισμα!), ἀλλὰ περὶ συνδιατάξεως (cordinazione) κινήσεων. Ἡ δὲ συνδιάταξις τῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ κινήσεων, τ. ἔ. ἡ λειτουργία αὐτοῦ καθόλου ἐν τῷ καταχωρισμῷ ἦτοι ἐν τῇ ἐντοπίσει τῶν ἀντικειμένων διδάσκει ὁ Villa, ὅτι εἶναι ἐπακολούθημα φυσιολογικῶν προσχηματισμῶν, οὐχὶ διαθέσεων οὐδ' ἔξεων· ἐὰν δ' ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ἐπακολούθημα διαθέσεων, φεύγων τὸν ὄρον Preformazioni τὸν ἔχοντα ἀκριβῆ καὶ καθωρισμένην σημασίαν, θὰ μετεχειρίζετο ἕτεραν τινὰ λέξιν, οἷον *attitudine*, *disposizione*, *predisposizione* κλ. Διάθεσις, εἶπομεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἀπαντήσει, εἶναι ἡ ἔμφυτος τῷ ὀργανισμῷ ιδιότης τοῦ νὰ δύνηται νὰ ἐπιτελῇ προεσχηματισμένης λειτουργίας, τ. ἔ. λειτουργίας ἀποτέλεσμα οὔσας φυσιολογικῶν προσχηματισμῶν. Ὁ δὲ Βορέας παταγῶν κενὰ κατὰ τὸ σῦνηθες ἀρκεῖται μόνον νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ θαυμάζῃ καὶ διαστρέψας ἀναιδῶς τὸ ὄνομα συνδιάταξις εἰς προδιάταξιν νὰ συνάγῃ τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο συμπέρασμα. «**Προδιάταξις εἰς λειτουργίαν, διάθεσις πρὸς λειτουργίαν εἶναι ἡ μόνη δυνατή**». Ἀλλὰ πᾶς νοῦν ἔχων ἄνθρωπος θὰ ἐρωτήσῃ τὸν Βορέαν· «ἄρά γε ἡ ὀργάνου τινὸς λειτουργία, τ. ἔ. ἡ λειτουργία πρὸς ἣν, ὡς σὺ λέγεις, ὄργανόν τι ἔχει διάθεσιν, ἐὰν μὴ εἶναι ἀποτέλεσμα φυσιολογ. προσχηματισμῶν, πόθεν ἔλκει τὴν γένεσιν; Ὁ μὲν Ἴταλός Villa λέγει, ὅτι εἶναι ἐπακολούθημα τοιούτων προσχηματισμῶν, σὺ δέ, Βορέα, τί νομίζεις; Ἄφες τοὺς σχετλιασμοὺς καὶ τὰς ἐρωτήσεις καὶ λέγε».

Καὶ νῦν ὁ λόγος περὶ τῶν *Erlebnisse*. Πρὸ παντός ἄλλου ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, ὅτι μεταχειριζόμενοι οἱ Γερμανοὶ τὴν λέξιν ταύτην ὡς ὄρον ψυχολογικὸν καὶ φιλοσοφικὸν νοοῦσι καθ' ὅλου τὰ ψυχολογικὰ γεγονότα, τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, τ. ἔ. τὰ τε αἰσθήματα καὶ τὰς παραστάσεις καὶ τὰ συναισθήματα καὶ τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρέξεις. Τὸν ὄρον τοῦτον τῷ *Villa* ἀκολουθοῦντες ἠρμηνεύσαμεν «ζήσαντα γεγονότα» (*fatti vissuti*), ὁ δὲ Βορέας ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐπιθέσει αὐτοσχεδιάζων εὔρε πλημμελῆ τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦτον καὶ ἠρμήνευσεν αὐτὸς «ὄσα τις ἔγνω ἢ ἐπέιδεν ἐν τῷ βίῳ» ἀντλῶν τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν ἐκ προχείρου λεξικοῦ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ περὶ σημασιῶν ὄρων φιλοσοφικῶν πολλάκις τὰ τοιαῦτα λεξικά παραπλανῶσι τὸν ἀνάγνωστην, ὡς ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει τὸν Βορέαν, ὅστις ἐν τῇ Β' αὐτοῦ ἐπιθέσει δὲν ὀκνεῖ καὶ χωρία πρὸς πίστωσιν τῆς ἐρμηνείας αὐτοῦ νὰ παραθέσῃ ἐκ τοιούτων λεξικῶν. Ἡ φράσις «ὄσα τις ἔγνω ἢ ἐπέιδεν ἐν τῷ βίῳ», ἣτις εἶναι ἡ ἐρμηνεία τῶν τοιούτων λεξικῶν καὶ τοῦ Βορέα, εἶπομεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἀπαντήσει ὅτι οὐδόλως ἀποδίδει τὸν ὄρον τοῦτον ἐκ ψυχολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως, διότι οὕτω λέγοντες οὐδὲν ἄλλο νοοῦμεν ἢ τὸν ἐξωτερικόν, τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον, ἐν ᾧ *Erlebnisse* εἶναι αὐτὸ τὸ γνῶναι, αὐτὸ τὸ ἐπιδεῖν, τ. ἔ. αἱ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου παραστάσεις, τὰ συναισθήματα κτλ., εἶναι δῆλον ὅτι ὁ ἐσωτερικός, ὁ ὑποκειμενικός κόσμος. Ἀστοχωτάτη λοιπὸν ἡ τοῦ Βορέα ἐρμηνεία αὕτη. Εἶπομεν δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Β. παρηρμήνευσε τὸν ὄρον, διότι δὲν ἔλαβεν, ὡς μὴ ὄφελε, πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Ἰταλικὸν πρωτότυπον· λαβὼν δὲ νῦν κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπίθεσιν κατόπιν ἐυρτής μάτην πειρᾶται νὰ συγχέῃ καὶ συμφύρῃ τὰ πράγματα θορυβῶν ἄμα καὶ ὠρυόμενος, ὅτι δῆθεν ἡμεῖς ὑβρίζομεν βναύσως καὶ ὀργιζόμεθα! Τὰ ἐσωτερικὰ λοιπὸν γεγονότα ἢ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καλεῖ ὁ *Villa fatti vissuti* καὶ ἡμεῖς ζήσαντα γεγονότα, διότι ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἀπαντήσει (σελ. 15 κέ.) εἶπομεν, τὴν ἀρχὴν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἔχουσιν ἐν τῷ ψυχ. βίῳ τοῦ ἀτόμου, εἶναι γεγονότα ἐσωτερικά, ὑποκειμενικά, γεννώμενα καὶ οἶονεὶ θνήσκοντα ἐν αὐτῷ τῷ ἀτόμῳ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, ἅτινα εἶναι μόνιμα καὶ σταθερά. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Βορέας ἀρκεῖται μόνον νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς παραδιδάγματα οὐδένα ἐπαγόμενος κατὰ τὸ σύνθη-

θες λόγον, διότι δὲν ἔχει Ἄλλ' ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν συνηγορεῖ ἀκριβῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Β. περὶ τοῦ Ἰταλικοῦ πρωτοτύπου χωρίον, ὅπερ ἀνάγκη πᾶσι νὰ περὶ τεθῆ πληρῆς ἐκ τῆς ἐμῆς μεταφράσεως, ὅπως πᾶς ἕκαστος δυνηθῆ νὰ κατανοήσῃ τὸ πρᾶγμα: αὐτὸς ὁ Γερμανὸς μεταχειρίζεται κυριώτατον ὄρον πρὸς δήλωσιν τῶν πνευματικῶν γεγονότων καὶ σαφῆ διάκρισιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν φυσικῶν, ταῦτα μὲν (τὰ φυσικὰ, τὰ ἐξωτερικὰ) εἶναι ἀντικείμενα (Gegenstände), τ. ἔ. πράγματα μόνιμα ἢ τοῦλάχιστον δυνάμενα ν' ἀνχθῶσιν εἰς μόνιμον βᾶσιν καὶ ἐὰν εἶναι «γεγονότα», ἐκεῖνα δέ, ἴτοι τὰ ψυχικὰ, εἶναι συμβεβηκότα, παροδικὰ γεγονότα ἢ *Erlebnisse*, ἡγουν γεγονότα ζήσαντα ἐν τῷ ἀτόμῳ. Τὰ «ζήσαντα γεγονότα» ἀπαξ οἰχόμενα δὲν ἐπανακάμπουσι πλέον ἐν τῇ ἐν ἧ τὸ πρῶτον παρῆσαν μορφῇ» (σελ. 465 κ.έ.). Πᾶς ἕκαστος λοιπὸν βλέπει ὅτι κατὰ τὸν Villa ποιούμενον λόγον περὶ τῶν ψυχ. φαινομένων παροδικὰ γεγονότα (*fatti transitorii*) εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ζήσαντα γεγονότα (*fatti vissuti, Erlebnisse*). Τοῦτ' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ H. Cornelius, οὗ τὸ χωρίον ὁ Β., ἀντιγράφων τὸν Eisler, περὶ ἧς μὲν ἀνεπιγνώστως ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ αὐτοῦ, περὶ ἧς δὲ ἐν ἐπιγνώσει ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ κατὰ τὸν Cornelius λοιπὸν *Erlebnisse* εἶναι τὰ «ἐν χρόνῳ παρερχόμενα καὶ ἀπαύστως ἀλλοιούμενα φαινόμενα τοῦ ἡμετέρου ψυχ. βίου» (Εἰσχγ. εἰς τὴν φιλοσοφίαν σελ. 324). Καὶ κατὰ Eisler: «*Erlebnisse sind alle psychischen Vorgänge, durch welche einem Subjekt (Ich) ein Inhalt, ein Etwas präsent, bewusst wird*». Καὶ ὁ Wundt λέγει: «*Den Gesamtinhalt der unmittelbaren Erfahrung nennen wir auch unsere «Erlebnisse», wenn wir ausdrücken wollen, dass alles, was jenen Inhalt ausmacht, die Vorstellungen wie die Gefühle, den Charakter von Vorgängen, nicht den von Gegenständen besitzt*» (Syst. d. Philos.³ 1907, I, σελ. 77).

Ἄλλ' ὁ Βορέας τὴν φράσιν *fatti vissuti dall'individuo* μεταφράζει γεγονότα βεβιωμένα¹ ὑπὸ τοῦ ἀτόμου· ἀλλ' ἡ μετοχὴ βε-

¹ Ἴνα ὁ Β ἀποδείξῃ καὶ τὴν ἰταλομάθειαν αὐτοῦ μετὰ τῆς οἰκείας αὐτῷ βραχυσολογίας φωνασκεῖ, ὅτι κακῶς μεταφράζομεν: γεγονότα ζήσαντα ἐν τῷ ἀτόμῳ, διότι τὸ *dall'individuo* σημαίνει ὑπὸ τοῦ ἀτόμου, τὸ δὲ ἐν τῷ ἀτόμῳ

βιωμένα ένταῦθα δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχη τήν οἰκείαν σημασίαν (τά βεβιωμένα μοι=τά έν τῷ βίῳ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα) ἀλλά δέον νά σημαίγη, ὅ,τι καί ἡ μετοχή *vissuti*, τ. ἔ. γεγονότα ἄπερ τὸ ἄτομον ἐποίησεν οὕτως εἶπειν νά ζήσωσιν έν ἐχυτῷ, ἢ εἰς ἄ τὸ ἄτομον ἔδωκε ζωήν έν ἐαυτῷ, γεγονότα δῆλον ὅτι ὑποκειμενικά. Κατά ταῦτα δ' ὁ Villa (μαλλον δ' ὁ Külpe) εἶπε καί έν σελ. 106, ὅτι γνώρισμα τῶν ψυχολογ. γεγονότων εἶνε ἡ ἐξάρτησις τούτων ἀπό τῶν ἐκτελοῦντων αὐτά ἀτόμων· ποῦ δ' ἄλλοθι ἐκτελοῦνται ταῦτα ὑπό τῶν ἀτόμων ἢ έν αὐτοῖς τούτοις τοῖς ἀτόμοις; Ἐπίτηδες δ' ἡμεῖς ἐξεκλίναμεν έν τῇ μεταφράσει τήν χρῆσιν τῆς ἀρχαϊκῆς λέξεως βεβιωμένα, διότι αὕτη ἔχει τήν ἄλλην ἐκείνην σημασίαν, οὐχί δέ ἦν ἀπαιτεῖ ἡ ἰταλική λέξις *vissuti* έν τῇ περι ἧς ὁ λόγος φράσει. Τὰ ψυχολογικά ταῦτα γεγονότα ἀδυνάτου ὄντος, λέγει ὁ Villa (*L'idealismo moderno* σελ. 75), ν' ἀναχθῶσιν εἰς μονάδα μέτρου, ἔχουσιν ἀξίαν μόνον καθ' ὅσον ἡμεῖς αὐτοὶ συναισθηνόμεθα ταῦτα (*in quanto li sentiamo noi stessi*), ἔπερ οὐδέν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι ἡμέτεραι ὑποκειμενικαὲ καταστάσεις, ἢτοι εἶναι γεγονότα ζήσαντα έν ἡμῖν. Γεγονότα λοιπὸν ζήσαντα, ἢτοι φαινόμενα ψυχικά, ἄπερ παραχθέντα έν τῷ ἀτόμῳ οἴχονται καί δέν ἐπανακάμπτουσι πλέον έν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορφῇ, ἐσωτερικά γεγονότα, ὑποκειμενικαὲ καταστάσεις εἶναι πάντα κατά τὸν Villa ἰσοδύναμοι ἔννοιαι, ἀλλά καί πάντα ταῦτα δέν εἶναι, ὡς πλημμελέστατα διατείνεται ὁ B., «ὅσα τις ἔγνω ἢ ἐπείδεν έν τῷ βίῳ». Διότι πᾶς ἕκαστος κατανοεῖ ὅτι ἡ φράσις αὕτη οὐδέν ἄλλο σημαίνει ἢ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, τὰ ἐξωτερικά ἀντικείμενα καί γεγονότα, οὐχί τὰ ψυχικά φαινόμενα, δηλοῖ δῆλον ὅτι τήν ἐτέρην μόνον ὄψιν τῶν ἀντικειμένων, ἵνα κατά Βορέαν εἶπω, ἄπερ εἶναι *Ereignisse*· καθ' ὅσον δ' ὅμως ἔγνω τις τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, τ. ἔ. αἱ τῶν ἀντικειμένων παραστάσεις καί τὰ παρακολουθοῦντα συναισθήματα, ταῦτα ἀποτελοῦσι τήν ἐτέραν ὄψιν, τὰ *Erlebnisse*. Ἀλλά δέν πρέπει νά συγχέωνται αἱ

λέγεται ἰταλιστὶ nell'individuo. Ἡ ἐξαισία αὕτη ἰταλομάθεια τοῦ Βορέα θά εἶχε τινὰ λόγον, ἐάν μετεφράζομεν βεβιωμένα έν τῷ ἀτόμῳ, ἀλλ' ἡμεῖς ἀπεφύγομεν τήν μετοχήν ταύτην, ἀντὶ βεβιωμένα εἰπόντες ζήσαντα καί ἐπαμένως ἀντὶ τοῦ διορισμοῦ ὑπό τοῦ ἀτόμου μεταχειρισθέντες τὸν διορισμὸν έν τῷ ἀτόμῳ.

δύο ὄψεις, ὁ δὲ λέγων ὅτι «ὅσα τις ἔγνω ἐν τῷ βίῳ» εἶναι ψυχολογικὰ γεγονότα, τοῦτο προδήλως ποιεῖ, συγχέει ἀτόπως τὰ Ereignisse ἢ Gegenstände πρὸς τὰ Erlebnisse, τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα καὶ ἀντικείμενα πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ὑποκειμενικά. Καὶ ὁ Wundt διχστέλλει σαφέστατα ταῦτα ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Βορέα παρκατεθειμένῳ χωρίῳ (Grundr. d. psych.⁷ σελ. 2). «Ὁ λίθος, τὸ φυτόν, ὁ τόνος κτλ. εἶναι, λέγει ὁ Wundt, ὡς φυσικὰ μὲν φαινόμενα ὑποκείμενον τῶν διαφορῶν ἐπιστημῶν, ὀρυκτολογίας, βοτανικῆς κλ.» Ταῦτα εἶναι ὅσα τις γινώσκει ἢ ὅσα τις ἔγνω. «Ἀλλὰ καθ' ὅσον τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι ἅμα παρασιάσεις ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, γίνονται καὶ ὑποκείμενα τῆς ψυχολογίας». Οὐχὶ λοιπὸν ὅσα τις ἔγνω (ὁ ἀντικείμενικὸς κόσμος, ὁ λίθος, τὸ φυτόν κτλ.) εἶναι ὑποκείμενον τῆς ψυχολογίας, ταῦτα εἶναι ὑποκείμενα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἔγνω ταῦτα, ἤτοι αἱ παραστάσεις κλ., τ. ἔ. ὁ ὑποκειμενικὸς κόσμος· συντομώτατα δ' ὁ Külpe ὀρίζει τὴν ψυχολογίαν ἐπιστήμην τοῦ ὑποκειμενικοῦ (Einl. in d. Philos.⁴, 1907 σελ. 71). Παρερμηνεύσας λοιπὸν ὁ Β. τὰ Erlebnisse «ὅσα τις ἔγνω ἢ ἐπίδεν ἐν τῷ βίῳ» μάτην πειρᾶται νὰ συνηγορήτῃ ὑπὲρ τῆς παρερμηνείας ταύτης, διαστρέφων ἀναιδῶς ἐν τῇ ἰταλομαθείᾳ αὐτοῦ καὶ τὴν φράσιν τοῦ Villa «καθ' ὅσον (in quanto) ἡμεῖς αὐτοὶ συνκισθανόμεθα ταῦτα» εἰς «ὅσα ἡμεῖς αὐτοὶ συνκισθανόμεθα», ἵνα μεθαρμόσῃ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ.

Ἐν σελ. 17 τῆς πρώτης ἡμῶν ἀπαντήσεως κατεδείξαμεν ὅποσον ἀταλαιπώρως ὁ Βορέας ἀγνοῶν τὸ πρωτότυπον ἐπέκρινε τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μεταφράσει ἀπαντῶσαν φράσιν ὑλικὰ τῆς νοήσεως (σελ. 315), ἐν ἧ τὴν λέξιν ὑλικὰ ἀκολουθοῦντες τῷ Villa ἐγράψαμεν καὶ διὰ κυρτῶν. Εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ πάλιν τὰ χωρία ἐκ τῆς τοῦ James ψυχολογίας, ἐξ ὧν καταφάνεται ὅποσον ὑλιστικῶς πειρᾶται οὗτος νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν συνειρμὸν τῶν παραστάσεων. Τὰ διάφορα εἶδη τοῦ συνειρμοῦ, ἡ ὁμοιότης, ἡ συνάφεια καὶ ἡ ἀντίθεσις, τελοῦνται οὐχὶ μεταξὺ τῶν ψυχικῶν γεγονότων κατὰ τοὺς οἰκείους αὐτῶν νόμων, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων· οἱ ψυχικοὶ δὴλον ὅτι συνειρμοὶ κατὰ τὸν James εἶναι ποσοτικοί, ὑλικοὶ συνειρμοί. Ὑλικὰ λοιπὸν ὡς ἀληθῶς γεγονότα κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν ψυχολόγον ἐπεξεργάζεται ἡ νόησις ἀκολουθοῦσα τῷ νόμῳ τῆς νευρι-